

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Л.Д. Бабушки «Фестивація культуротворчості як глобалізаційний та альтерглобалізаційний проекти», що подана на здобуття наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (культурологія)

Провідною лінією дисертаційного дослідження Лариси Дмитрівни є концептуалізація феномена фестивалі культуротворчості в полі глобалізаційних та альтерглобалізаційних процесів. Зростаючий інтерес до цієї проблематики детермінований динамічним поширенням фестивальної сфери у сучасному соціокультурному просторі та недостатньою визначеністю її сутності та функцій.

Зміна парадигми у світовому культурному просторі актуалізувала проблему переосмислення моделі святкової культури у ракурсі сучасних реалій, переформатування всього теоретико-методологічного базису дослідження святкової культури та диверсифікацію її термінологічного інструментарію, а масштаб поставлених дисертанткою задач обумовив вивчення проблеми у контексті міждисциплінарного підходу. Проблема фестивалі вирішується дисертанткою в контексті її філософсько-культурологічної концептуалізації у дискурсі «класичної–некласичної» культур, що дало можливість вийти за межі традиційного розуміння феномена «свято», незважаючи на відсутність достатньої часової дистанції, необхідної для рефлексії змін, що відбуваються у змістовому культурному полі.

За авторською концепцією, якщо у класичному дискурсі формоутворюючим механізмом свят вважалось стійке архаїчне ядро, не підвладне змінам, то у межах фестивальної культури процес освятовування дійсності, «технологізується, прагматизується, перетворюється на своєрідну

гіперфестивну реальність комунікативної поведінки, одивнення» (дис., с. 24), детермінуючи нові форми святкування.

Певний інтерес викликає **перший розділ** дисертації **«Феномен фестивалізації: методологічні засади обґрунтування в дискурсі “класичної–некласичної” культур»**. Динамічний розвиток фестивалізації як сегмента святкової культури, що відзеркалює інтенції сучасних реалій, актуалізував проблему культурологічного переосмислення феномена «свято» у контексті некласичної традиції, що детермінувало переформатування дослідницьких стратегій – термінологічного, методологічного інструментарію, а також алгоритму дослідження.

Базуючись на законі тотожності, дисертантка наводить експлікацію фестивалізації у кореляції з феноменом «святкування». Зазначу, що диференціація цих явищ не випадкова. За авторською концепцією, кожен з цих феноменів має іманентну специфіку, відіграє свою функцію у соціокультурній практиці, але несе у собі загальні особливості певної культури, її цінності та патерни поведінки, у яких проявляється дух нації, її унікальність. Якщо онтологічний зміст «свята» полягає у наявності певного стійкого архаїчного ядра й органічного зв'язку з етнотрадиціями, то сутнісною ознакою феномена фестивалізації стає освятування дійсності шляхом залучення культурних індустрій.

Для концептуалізації сьогочасної святкової культури дисертантка пропонує введення у науковий обіг нових культурологічних термінів – «фестивалізація», «фестивократія», «артистократ», «Homo festivus», завдяки чому розкриваються антропологічні, семіологічні, культурологічні, етичні, естетичні реалії фестивалізації, як глобалізаційного та альтерглобалізаційного проєктів. Питання, на мій погляд, досить дискусійне і потребує осмислення та ретельного наукового обговорення.

Інший важливий аспект – методологічний інструментарій. Звернення до феноменологічного, діалогічного, діалектичного, перформативного підходів

дозволило дисертантці осмислити феномен фестивалізації культуротворчості як модератора сучасних форм і технологій святкування, а також визначити роль репрезентанта, названого авторкою *Homo festivus*, у формуванні фестивальної культури.

Центральною проблемою розділу 2 **«Конотації фестивальної культури: свято–карнавал–дозвілля–фестивалізація»** є розкриття сутності фестивалізації через визначення її спорідненості та відмінності з іншими формами культуротворчого буття (карнавалом, дозвіллям, святом тощо).

Транспонуючи феномен карнавалу на матрицю української святкової культури, дисертантка доходить висновку, що при всій спільності орієнтації цих явищ на обрядовість, карнавал є феноменом західноєвропейської культурної традиції, а «для української культури притаманне тяжіння до фестивальної культури, аніж карнавальної» (дис., с.185). Що стосується дихотомії «фестивалізація–дозвілля», то у дисертації констатується тотожність цих понять, як антиподів «праці». Одночасно відзначається, що на противагу дозвіллю феномен фестивалізації більш пов'язаний «з розширеним розумінням соціальної, урбаністичної, політичної, економічної та ідеологічної складових у сучасній культурі» (дис., с.186).

Зовсім в іншому ракурсі дисертантка аналізує бінарність фестивалізація–свято. Парадигмальною основою дослідження є опозиція сакральне–профанне. Відповідно до авторської концепції, класичне розуміння «свята» базується «на констатації сакрального як онтологічного, що зберігає ознаки спадкоємства традицій» (дис., с.183), у той час, як фестивальний простір культури конструюється шляхом десакралізації традиційних практик.

Таким чином, на підставі компаративного аналізу форм культуротворчого буття дисертанткою позначені вектори розбіжності між дефініцією фестивалізація й усталеними експлікаціями феноменів – свято, карнавал і дозвілля, а також введено розуміння фестивальної культури, як

моделью феномена сучасної культури, в якій інтегруються форми політичного, інформаційного та видовищного характерів.

У розділі 3 «Фестивалізація у проєкції культуротворчого буття» дисертантка продовжує лінію вивчення феномена фестивалізації, осмислюючи його крізь призму конструктів: повсякденність–буденність–святковість. Предмет даного дослідження – визначення модераторів радикальної трансформації святкової культури в сучасних реаліях. За авторською концепцією, якщо свято в традиційному його розумінні – це вихід із буденності, протиставлення будням, то явище фестивалізації розуміється як гіперболізація святкового компонента в повсякденному житті.

Зосереджуючись на діяльнісно-подієвому аспекті фестивальної культури, дисертантка зауважує, що «фестивалізація конструюється як певний семіотичний простір, із самовідтворювальною структурою та динамічним характером, інверсуючи свято у видовище та шоу-бізнес, де Homo Festivus виступає водночас і вправним режисером, і активним учасником» (дис., с.228).

Отже, вивчаючи феномен фестивалізації в форматі некласичної традиції, дисертантка відкриває нове поле у святковій царині з іманентними властивостями, що детерміновані зміною соціокультурних парадигм у сучасному суспільстві.

У заключному четвертому розділі «Практики конструювання фестивальної культури» феномен фестивалізації культуротворчості осмислюється у контексті комунікативного простору як синтез медійних, економічних, ідеологічних, політичних бізнес-проектів. За визначенням авторки, це – ідеологічний конструкт, що постає «своєрідним інструментом, за допомогою якого владні ієрархи намагаються маніпулювати свідомістю з метою реалізувати певні соціальні програми» (дис., с.288). Це – свято для мас («People's Fest»), яке має конкретного замовника і професійних виконавців, що відрізняє його від традиційних свят як вияву автохтонної культури.

Авторка переконливо обґрунтовує гіпотезу, що у сучасних реаліях автентичний компонент свят все більше витісняється прагматичним фактором, що веде до десакралізації, ідеологізації та політизації сучасної святкової культури. Шляхом впровадження у процес фестивалізації культурних індустрій (технологій масової маніпуляції, ескапістичних моделей буття тощо) відбувається зміщення центру уваги суспільства від важливих життєвих проблем у бік розваг, що дозволяє зменшити напругу в соціумі. Одночасно актуалізується зворотний механізм, що уможлиблює збереження автентичного національного коріння. Отже, у дисертації у межах неklasичної традиції концептуалізовано феномен фестивалізації культуротворчості як явища фестивальної культури, в якій головна роль у відтворенні фестивальної реальності відводиться «Homo festivus» – Людині, яка святкує.

Позитивно оцінюючи працю Л.Д. Бабушки, висловлю деякі критичні зауваження:

1. Бажано визначити **хронологічні межі дослідження**, оскільки концепти глобалізації й альтерглобалізації, у межах яких аналізується феномен фестивалізації, не є домінуючими у сучасному світовому суспільстві. Як форми міжкультурної взаємодії вони виявили цілий спектр проблем, як усередині цивілізацій, так і між цивілізаціями в цілому, й, у першу чергу, загострили протиріччя глобального та локального в структурі світової спільноти. Цей факт детермінував критичне переосмислення даних проєктів й активізував пошук теоретико-концептуальних і прикладних парадигм, що забезпечили б ефективний процес комунікації між народами. На мові синергетики⁵ сьогодні світ знаходиться у дестабілізованому, «неврівноваженому стані», що детермінує фазовий перехід (точка біфуркації) суспільства як системи до нової форми її розвитку – *діалогізації*.

2. Авторський концепт щодо «*тотального “освятковування” дійсності*» (дис., с.30), який виноситься на захист, на мій погляд, заслуговує

уваги і потребує подальшої розробки, що відкриває перспективи для опрацювання як теоретичних, так і прикладних проєктів.

3. У сучасній гуманітаристиці простежується тенденція до розширення термінологічного інструментарію. Безумовно, зі зміною культурної парадигми трансформується також експлікація певних явищ. Однак, чи дійсно необхідне введення нових понять? Наприклад, заміна традиційного поняття «святковий» на «Festive» (англ. – святковий) для характеристики іманентних властивостей святкової культури в сучасних реаліях; або введення в гуманітаристику технічного терміна «оптика» замість «сприйняття» як чуттєвого відображення дійсності в свідомості. У спробі знайти універсальне визначення репрезентанта фестівної культури, дисертантка вводить термін «Homo festivus» за аналогією з тим, як Елен Діссанайк і Люк Феррі включили в практику естетики термін «Homo aestheticus».

4. Вважаю, що концепція фестивалізації культуротворчості дозволяє сформувати відносно закінчений у змістовому плані контекст для інтерпретації сучасних процесів взаємодії святкової культури з різними формами соціокультурної регуляції, де соціальне і культурне начала взаємообумовлені й створюють єдину функціональну цілісність. Рекомендую дисертантці надалі верифікувати теоретичні положення концепції емпіричним матеріалом.

Однак ці зауваження не руйнують загального позитивного враження від дисертації. Оцінюючи дисертаційну роботу, особливо підкреслю актуальність обраної теми в умовах українських реалій. Чітка структура роботи, логіка викладання матеріалу, вільне володіння літературною українською мовою дозволили Ларисі Дмитрівні розкрити складні процеси, що відбуваються в українському суспільстві на зламі XX–XXI ст. Авторські публікації та автореферат повно відбивають основний зміст дисертації, а її ідеї оприлюднені на наукових конференціях.

Спираючись на вищезазначене, з урахуванням наукової новизни обстоюваних у роботі наукових положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація «Фестивація культуротворчості як глобалізаційний та альтерглобалізаційний проекти» має завершений, цілісний, авторський характер, відповідає вимогам МОН України до докторських дисертацій (пп. 9–13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567), а її авторка – Бабушка Лариса Дмитрівна – заслуговує на присудження ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Офіційний опонент:
доктор культурології, професор,
завідувач кафедри культурології
та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури та мистецтв

